

PRIJEDLOG

NORMATIVA I STANDARDA ZA OBAVLJANJE DJELATNOSTI VISOKOG OBRAZOVANJA NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO

(Nacrt dostavljen na razmatranje Ministarstvu za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo)

NORMATIVI I STANDARDI ZA OBAVLJANJE DJELATNOSTI VISOKOG OBRAZOVANJA NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO

DIO PRVI - OPĆE ODREDBE

Član 1.

(Predmet)

- (1) Predmet Normativa i standarda za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na području Kantona Sarajevo (u daljnjem tekstu: Normativi i standardi) je utvrđivanje kriterija čije je ispunjavanje neophodno za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na području Kantona Sarajevo i druga pitanja relevantna za uspostavu i osiguranje sistema kvaliteta u visokom obrazovanju.
- (2) Ovim Normativima i standardima utvrđuju se minimalni kadrovski, prostorni i drugi materijalno-tehnički uslovi neophodni za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja i naučnoistraživačkog/umjetničkoistraživačkog rada u skladu sa Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 59/2007 i 59/2009) i Zakonom o visokom obrazovanju ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj: 36/22 i 28/25 -u daljnjem tekstu: Zakon).

Član 2.

(Cilj donošenja Normativa i standarda)

Cilj Normativa i standarda je osiguranje kvaliteta visokog obrazovanja na području Kantona Sarajevo.

Član 3.

(Područje primjene)

- (1) Normativi i standardi se primjenjuju:
 - a) u postupku osnivanja visokoškolskih ustanova i članica;
 - b) u postupku osnivanja novih odsjeka;
 - c) kao osnova za uspostavu unutrašnje organizacije visokoškolske ustanove.
- (2) Normativi i standardi utvrđuju odgovarajuće uslove za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja, preciznije:
 - a) kadrovske standarde - broj i strukturu nastavnog osoblja potrebnih za organizaciju i realizaciju nastavnog i naučnog procesa;
 - b) kadrovske standarde - broj i strukturu nenastavnog stručnog, administrativnog i tehničkog osoblja potrebnog za organizaciju i realizaciju nastavnog i naučnog procesa;
 - c) odgovarajući prostor, opremu, nastavna sredstva, tehničke, sigurnosne i druge uslove potrebne za realizaciju nastave u obimu i kvaliteti utvrđenom nastavnim planom i programom;
 - d) rad sa studentima u skladu sa pedagoškim standardima i normativima, realizirajući pri tome utvrđeni obim aktivnosti putem predavanja, vježbi, rada u seminarima, konsultacija i ispita u okviru predviđenih sati iz nastavnog plana i programa, odnosno dužine radnog vremena nastavnika, asistenta i drugih saradnika.
- (3) Normativi i standardi predstavljaju osnovu za osiguranje sistema kvaliteta u skladu sa važećim propisima Bosne i Hercegovini u ovoj oblasti, a radi usklađivanja sa Standardima i smjernicama za osiguranje kvaliteta u evropskom prostoru visokog obrazovanja (EHEA).

DIO DRUGI - NORMATIVI I STANDARDI U NASTAVI

POGLAVLJE I - Kadrovski standardi

Član 4.

(Ispunjenost kadrovskih standarda)

- (1) Visokoškolska ustanova može obavljati djelatnost visokog obrazovanja ukoliko ima potreban broj nastavnog i nenastavnog osoblja u radnom odnosu sa punim radnim vremenom odnosno dvije trećine (2/3) nastavnika, dvije trećine (2/3) saradnika i dvije trećine (2/3) ostalih zaposlenika u radnom odnosu sa punim radnim vremenom, shodno zahtjevima studijskih programa koje realizuje.
- (2) Broj i struktura nastavnog osoblja odgovarajućeg zvanja utvrđuje se u skladu sa ovim standardima, te na osnovu nastavnog plana i programa, vrste studija, broja studenata, kao i na osnovu utvrđenog nastavnog opterećanja u pogledu broja sati predavanja, odnosno vježbi sedmično u toku jedne studijske godine.
- (3) Za izvođenje nastavno-naučnog procesa svaki nastavni predmet utvrđen nastavnim planom i programom mora imati odgovornog nastavnika u skladu sa zakonom i statutom visokoškolske ustanove. U pravilu, pored odgovornog nastavnika, u realizaciji nastave na predmetu učestvuju i predmetni nastavnici i saradnici.

POGLAVLJE II – Organizacija i realizacija nastave

Član 5.

(Nastava i pojmovi vezani za nastavu)

- (1) Nastava se provodi organizovanjem predavanja, vježbi, seminara, konsultativne nastave, stručne prakse, stručnih posjeta, konsultacija, mentorstva, kontinuiranih provjera znanja i vještina, ispita, kao i drugih oblika nastave i provjera znanja i vještina. Prema načinu organizacije i realizacije, nastava može biti:
 - a) klasična nastava koja se izvodi uživo u učionicama ili na terenu (kao terenska nastava) u zavisnosti od nastavnog plana i programa;
 - b) mješovita (hibridna) nastava predstavlja oblik izvođenja nastave u kojem se klasična (kontaktna) nastava u učionici kombinuje s online nastavom putem digitalnih platformi, tako da jedan dio studenata prisustvuje nastavi fizički, a drugi dio istovremeno prati nastavu na daljinu;
 - c) nastava na daljinu/online nastava predstavlja oblik nastave koji se u cijelosti ili pretežno realizira putem digitalnih platformi, uz obavezu osiguranja istih standarda kvaliteta, evaluacije, akademskog integriteta, zaštite ličnih podataka i autorskih prava kao i kod tradicionalne/klasične nastave.
- (2) Predavanje je osnovni oblik nastave u kojem nastavnik, služeći se savremenim nastavnim metodama i sredstvima, podučava studente teorijskim/umjetničkim i praktičnim postavkama neophodnim za sticanje kompetencija potrebnih za rad u struci.
- (3) Vježbe su oblik nastave koje se sastoje od predočavanja i savladavanja postupaka za rješavanje konkretnih zadataka i problema, u zavisnosti od specifičnosti studijskog programa, a u cilju sticanja vještina potrebnih za samostalni rad u struci. Vježbe mogu biti auditorne ili praktične (računarske, grafičke, laboratorijske, eksperimentalne, kineziološke, i druge specifične praktične vježbe u ovisnosti od studijskog programa).
- (4) Seminar je poseban interaktivni oblik nastave koji se realizuje u manjoj nastavnoj grupi, u kojem studenti aktivno obrađuju gradivo kroz diskusiju, analizu problema, kritičko razmatranje, prezentaciju, argumentaciju i povezivanje teorijskih znanja sa praktičnom, stručnom, kliničkom ili umjetničkom primjenom. Cilj je produbljivanje razumijevanja, razvijanje kritičkog mišljenja, stručnog zaključivanja i primjene znanja.

- (5) Konsultativna nastava se organizira kada je broj studenata koji slušaju predmet manji ili jednak tri. Izvodi se kroz kombinaciju neposrednog rada nastavnika sa studentima, konsultacija, mentorskih sastanaka i projektno-istraživačkih aktivnosti. Obim konsultativne nastave ne može biti manji od 50% fonda sati predviđenih za redovnu nastavu, a mora omogućiti ostvarenje planiranih ishoda učenja.
- (6) Stručna praksa predstavlja učenje i podučavanja studenata u realnim okolnostima (npr. školska praksa) kako bi stekli kontekstualizirana znanja, vještine i kompetencije u zavisnosti od specifičnosti studijskog programa.
- (7) Konsultacije su dio nastavnog rada sa studentima, a održavaju ih nastavnici i saradnici prema utvrđenom i unaprijed objavljenom rasporedu i korištenjem e-maila i drugih vidova korištenja elektronske komunikacije. Na konsultacijama se studentu daju upute za sve oblike nastave.
- (8) Stručne posjete studenata mogu se organizovati kao nadopuna nastave radi upoznavanja značajnih ustanova/institucija/kompanija, uvida u njihov rad u smislu primijenjenih iskustava i metoda njihovog rada koje su značajne za lakše razumijevanje gradiva, te dostizanje predviđenih kompetencija studenta.
- (9) Kontinuirane provjere znanja i vještina predstavljaju provjere i vrednovanje znanja i vještina tokom trajanja nastave kroz kolokvije, praktične zadatke, seminarske radove, umjetničke nastupe, umjetničku produkciju, projektne zadatke, i druge oblike provjera koje odgovaraju ishodima specifičnog studijskog programa.
- (10) Ispiti u pravilu predstavljaju završne provjere i vrednovanje znanja, vještina i kompetencija studenata sa ciljem utvrđivanja stepena dostignuća i mogućnosti daljnjeg učenja na studiju.
- (11) Kroz realizaciju oblika nastave iz ovog člana stižu se znanja, vještine i kompetencije za dati studijski program.

Član 6.

(Nastavne linije studenata na predavanjima)

- (1) Utvrđuje se optimalan broj studenata za jednu nastavnu liniju za predavanja na prvom i drugom ciklusu studija, odnosno integrisanom studiju prvog i drugog ciklusa, po grupacijama nauka kako slijedi:

	Grupacija	Broj studenata za nastavnu liniju	Broj studenata za nastavnu liniju za vanredni studij
1.	Umjetnosti	50	-
2.	Humanističkih nauka	100	50
3.	Prirodno-matematičkih i biotehničkih nauka	100	50
4.	Medicinskih nauka	100	-
5.	Tehničkih nauka	100	50
6.	Društvenih nauka	100	50

- (2) Ukoliko broj upisanih studenata prelazi 50% u odnosu na vrijednosti utvrđene u tabeli iz stava (1) ovog člana formiraju se dvije nastavne linije. Izuzetak je prva godina studija na kojoj broj studenata u jednoj liniji u odnosu na utvrđeni broj može biti i do 60% veći.
- (3) Broj nastavnih linija za svaku godinu studija utvrđuje se na osnovu broja upisanih studenata po godinama studija.

Član 7.

(Vrsta i struktura vježbi)

- (1) Utvrđuje se optimalan broj studenata za realizaciju vježbi, odnosno rada u seminaru, na prvom i drugom

ciklusu studija, odnosno integrisanom studiju prvog i drugog ciklusa, kako slijedi:

Rb.	Vrsta-struktura vježbi, odnosno rada u seminaru za:	Broj studenata
1.	Umjetnost	
	a) individualna nastava,	1
	b) stručni predmeti u zavisnosti od specifičnosti studijskog programa,	2-10
	c) auditorne vježbe, računske vježbe, i sl.,	25
	d) seminari.	25
2.	Humanističke nauke	
	a) nastavni predmeti metodike nastave,	5
	b) nastavni predmeti stranog jezika kao glavnog predmeta,	10
	c) auditorne vježbe, računske vježbe, i sl.,	25
	d) seminari.	25
3.	Prirodno-matematičke i biotehničke nauke	
	a) nastavni predmeti sa složenijim nastavnim procesom sa više od 50% eksperimentalnog, grafičkog i laboratorijskog rada,	10
	b) nastavni predmeti do 50% eksperimentalnog, grafičkog i laboratorijskog rada, laboratorijske vježbe,	15
	c) auditorne vježbe, računske vježbe, i sl.	25
	d) seminari.	25
4.	Medicinske nauke	
	a) posebne kliničke vježbe,	5
	b) kliničke vježbe,	10
	c) nastavni predmeti sa složenijim nastavnim procesom sa više od 50% eksperimentalnog i laboratorijskog rada,	10
	d) nastavni predmeti do 50% eksperimentalnog i laboratorijskog rada, laboratorijske vježbe, predklinički nastavni predmeti,	15
	e) auditorne vježbe, računske vježbe, i sl.,	25
	f) seminari.	25
5.	Tehničke nauke	
	a) posebni nastavni predmeti na studijima tehničkih nauka, nastavni predmeti sa složenijim nastavnim procesom sa više od 50% eksperimentalnog, grafičkog i laboratorijskog rada,	10
	b) nastavne predmete do 50% eksperimentalnog, grafičkog i laboratorijskog rada, laboratorijske vježbe,	20
	c) auditorne vježbe, računske vježbe, i sl.,	25
	d) seminari.	25
6.	Društvene nauke	
	a) predmeti iz oblasti kinezologije,	15
	b) auditorne vježbe, računske vježbe, i sl.,	25
	c) seminari.	25

- (2) Posebne kliničke vježbe predstavljaju oblike kliničke nastave koji zbog prirode sadržaja, sigurnosti/privatnosti/dostojanstva pacijenta, potrebe za neposrednom supervizijom, specifičnosti kliničkog okruženja ili izvođenja osjetljivih/invazivnih postupaka zahtijevaju rad u manjim grupama. Svrstavanje se utvrđuje nastavnim planom i programom, silabusom i planom realizacije nastave.

- (3) Nova nastavna grupa za realizaciju vježbi, seminara i drugih oblika rada u nastavnim grupama obavezno se uspostavlja ukoliko broj studenata koji prelazi broj iz tabele iz stava (1) bude veći od 50%, osim ako je za pojedine oblike propisano drugačije.
- (4) Ukoliko broj studenata za kliničke i laboratorijske vježbe sa složenijim nastavnim procesom sa više od 50% eksperimentalnog, grafičkog i laboratorijskog rada prelazi broj naznačen u tabeli iz stava (1) ovog člana uspostavlja se nova nastavna grupa za realizaciju vježbi, a u skladu sa ograničenjima u raspoloživim materijalno-tehničkim i drugim uslovima na visokoškolskoj ustanovi i nastavnoj bazi.
- (5) U odnosu na broj studenata u grupama koji su definisani u tabeli iz stava (1) ovog člana, visokoškolske ustanove za grupaciju društvenih nauka mogu formirati nastavne grupe i sa 50 studenata, što se preciznije utvrđuje statutom i općim aktom visokoškolske ustanove.
- (6) Istovremena realizacija vježbi za više nastavnih grupa u istom terminu i/ili prostoru moguća je samo ukoliko svaku nastavnu grupu vodi posebno zaduženi nastavnik, saradnik ili drugo stručno-nastavno osoblje, u skladu sa nastavnim planom i programom, silabusom i planom realizacije nastave. U tom slučaju svaka nastavna grupa evidentira se i priznaje kao posebna nastavna grupa. Ukoliko vježbe realizuje jedan nastavnik, saradnik ili drugo stručno-nastavno osoblje, ukupan broj studenata ne može prelaziti broj studenata propisan za jednu nastavnu grupu iz tabele iz stava (1) ovog člana.
- (7) Ukoliko priroda nastavnog sadržaja zahtijeva da se teorijska postavka istovremeno demonstrira izvođenjem, praktičnim prikazom ili radom na instrumentu, sredstvu odnosno materijalu, predavanja se mogu realizovati uz istovremeno prisustvo i aktivno učešće saradnika. U tom slučaju se sati tako realizovanih predavanja uračunavaju u nastavno opterećenje i nastavnika i saradnika, pri čemu se saradniku jedan sat takvog predavanja uračunava kao jedan sat vježbi. Nastavne predmete i broj sati na koje se primjenjuje ovaj obračun utvrđuje vijeće članice prije početka akademske godine, na osnovu obrazloženog prijedloga odsjeka/katedre.
- (8) U skladu sa kategorizacijom iz stava (1) ovog člana pripadnost nastavnih predmeta pojedinačnim kategorijama utvrđuje visokoškolska ustanova kroz nastavni plan i program, odnosno plan realizacije nastave.

POGLAVLJE III - Organizacija studija na daljinu i dualnog studija

Član 8.

(Karakteristike studija na daljinu)

- (1) Studijski program na daljinu (studijski program koji se realizuje učenjem na daljinu) je program zasnovan na specifičnim metodama i tehnologijama učenja, kao i odgovarajućim kadrovskim i informatičkim resursima koji obezbjeđuju njegovo kvalitetno izvođenje.
- (2) Studijski program na daljinu može da se organizuje za svaku oblast i svako naučno/umjetničko polje, pri čemu organizacija studija na daljinu mora da vodi do istih ishoda učenja traženih nivoom kvalifikacije kao i u slučaju tradicionalne nastave.
- (3) Kompetencije koje studenti stiču nakon završenog studija na daljinu moraju biti jednake kompetencijama stečenim na tradicionalan način studiranja.
- (4) Pod studijem na daljinu podrazumijeva se studijski program kod kojeg se minimalno 1/3 fonda sati redovnog studija realizuje on-line.
- (5) Studij na daljinu tretira se kao studij koje se realizuje na tradicionalan način studiranja i studenti bez dodatnih uslovljavanja mogu da prelaze sa jednog na drugi oblik studiranja ako za to postoje uslovi.

Član 9.

(Organizacija studija na daljinu)

- (1) Studentima treba da se omogući upis na studijski program na daljinu pod istim uslovima koji važe za studijske programe koji se realizuju na tradicionalan način studiranja.
- (2) Nastavno opterećenje za nastavnike i saradnike angažovane u realizaciji studija na daljinu se obračunava

na isti način kao i kod tradicionalnog načina studiranja, na osnovu predviđenog fonda sati nastave.

- (3) Za svaki on-line predmet potrebno je dati detaljan sedmični on-line raspored aktivnosti studenata, kao i popis osnovnih pratećih digitalnih on-line materijala potrebnih za učenje za pojedinu sedmicu koji su dostupni studentima na DL-platформи. Visokoškolska ustanova samostalno bira digitalnu platformu koja ispunjava propisane standarde sigurnosti i kvaliteta.
- (4) Raspored nastavnih aktivnosti koje se u okviru studija na daljinu izvode se u virtualnoj učionici i oglašavaju se na početku studijske godine.
- (5) Visokoškolska ustanova može da obezbijedi druge oblike nastave na daljinu i oblike provjere znanja kao: emitovanje vremenski planiranog nastavnog događaja, emitovanje ranije priređenog predavanja, diskusija nastavnika ili stručnjaka uživo, video snimka, on-line ispiti, virtualne radionice, itd.
- (6) Visokoškolska ustanova je obavezna osigurati virtualno okruženje u kojem će se izvoditi nastava u formi softverskih platformi koje služe za administriranje, praćenje, dokumentovanje, izvještavanje i razmjenu digitalnih nastavnih materijala.
- (7) Polaznicima studija je potrebno osigurati mogućnost on-line pretraživanja elektronskog i fizičkog knjižnog fonda visokoškolske ustanove/članice koja organizira studij na daljinu.
- (8) Potreban broj nastavnog osoblja za realizaciju studijskog programa na daljinu izračunava se na isti način kao i kod tradicionalnog načina izvođenja nastave, na osnovu broja studenata i predviđenog fonda sati nastave.

Član 10.

(Karakteristike dualnog studija)

- (1) Dualni studij predstavlja model realizacije nastave na studijskim programima koji kombinira akademske studije sa praktičnom obukom i radom kod poslodavca ili sa profesionalnim treningom kroz koje studenti stiču i usavršavaju kompetencije definirane standardima kvalifikacije.
- (2) U obrazovanju studenata učestvuje nastavno osoblje sa visokoškolske ustanove, akademski mentor i mentori iz radne organizacije.
- (3) Poslodavac je pravno lice ili poduzetnik kojim se bavi djelatnošću koja omogućava ostvarivanje učenja kroz rad utvrđenog studijskim programom.
- (4) Učenje kroz rad je sastavni dio studijskog programa i predstavlja organizovani proces tokom kojeg studenti, pod nadzorom mentora u radnoj organizaciji primjenjuju teorijska znanja u realnom okruženju i na taj način kontekstualiziraju naučeno kako bi se pripremili za svijet rada. Učenje kroz rad može se odvijati:
 - a) u cijelosti kod poslodavca ili više poslodavaca;
 - b) kombiniranjem učenja kod poslodavca i na visokoškolskoj ustanovi ili kod trećeg lica (trening centri, klinike pri univerzitetu, drugi poslodavac, druga visokoškolska ustanova,...).
- (5) Mentor u radnoj organizaciji je osoba zaposlena kod poslodavca koja direktno osigurava i provodi podučavanje kroz realizaciju sadržaja utvrđenih nastavnim programom. Mentor u organizaciji je, zajedno sa akademskim mentorom, osoba odgovorna da student stekne kompetencije propisane standardom kvalifikacije.
- (6) Akademski mentor je nastavnik ili saradnik na visokoškolskoj ustanovi koji, zajedno sa mentorom iz organizacije prati, realizuje i osigurava učenje kroz rad.

Član 11.

(Organizacija dualnog studija)

- (1) Dualni studijski programi mogu biti programi integriranog treninga, programi integrirane prakse i programi integrirani sa individualnim karijernim ciljevima.
 - a) programi sa integriranim treningom su kombinacija akademskog obrazovanja i treninga u

uređenim profesijama koje zahtijevaju formalno obrazovanje. Faze studiranja i profesionalnog treninga su povezane kroz vrijeme i sadržaje;

- b) programi integrirani sa praksom obično podrazumijevaju smjenjivanje faza akademske naobrazbe i praktičnog rada u kompaniji, pri čemu je sadržaj podučavanja na visokoškolskoj instituciji povezan sa sadržajem prakse;
 - c) programi integrirani sa individualnim karijernim ciljevima predstavlja kombinaciju nastave na daljinu i profesionalnog treninga. Studenti u pravilu savladavaju akademske sadržaje vlastitim tempom, pri čemu su akademski sadržaji i profesionalni trening sadržajno povezani.
- (2) U izradi studijskih programa dualnog studija, zajedno sa nastavnicima visokoškolske ustanove, učestvuju i poslodavci.
 - (3) Odnos broja sati, odnosno opterećenja studenta u nastavi koja se izvodi na visokoškolskoj ustanovi i učenja kroz rad utvrđuje se studijskim programom, pri čemu prosječni omjer na nivou čitavog studija treba da bude najviše 50% u učionici u visokoškolskoj ustanovi i najmanje 50% učenje kroz rad kod poslodavca.
 - (4) Međusobni odnos visokoškolske ustanove, poslodavca i studenta uređuju se ugovorom. Međusobni odnos visokoškolske ustanove i poslodavca uređuje se ugovorom o dualnom modelu, a međusobni odnos poslodavca i studenta uređuje se ugovorom o učenju uz rad.
 - (5) Sadržaj ugovora propisuje se općim aktom visokoškolske ustanove.

POGLAVLJE IV - Optimalno opterećenje nastavnog i stručnog osoblja

Član 12.

(Zaduženje nastavnika i saradnika)

- (1) Osnovna zaduženja nastavnika i saradnika u okviru 40-satne radne sedmice su priprema i izvođenje svih oblika nastave na prvom i drugom ciklusu studija, odnosno integrisanom studiju prvog i drugog ciklusa, što se preciznije uređuje statutom i općim aktom visokoškolske ustanove.
- (2) Poslovi pripreme i izvođenja nastave u okviru 40-satne radne sedmice na prvom i drugom ciklusu studija, odnosno integrisanom studiju prvog i drugog ciklusa za nastavnika obuhvataju:
 - a) organizacija i realizacija predavanja i vježbi;
 - b) priprema i realizacija različitih oblika provjere znanja i vještina;
 - c) unos ocjena u informacioni sistem visokoškolske ustanove;
 - d) redovne konsultacije sa studentima;
 - e) rad na izradi i osavremenjavanju nastavnih planova i programa studija;
 - f) aktivnosti na unapređenja digitalnih nastavnih metoda i e-učenja;
 - g) organizovanje pojedinačnog i zajedničkog naučnog, odnosno umjetničkog rada sa studentima;
 - h) aktivan rad i mentorstvo u izradi završnih radova prvog i drugog ciklusa, odnosno integrisanog studija;
 - i) učešće u radu komisija za odobravanje, ocjenu ili odbranu magistarskog/diplomskog rada,
 - j) učešće u radu komisija u izbor u akademska zvanja;
 - k) saradnja sa saradnicima u toku ostvarivanja svih oblika nastave;
 - l) učešće u radu katedre, odsjeka i vijeća, te drugih stručnih tijela članice/visokoškolske ustanove;
 - m) učešće u radu komisije za prijemni ispit i komisije za upis na prvi i drugi ciklus studija, odnosno integrisani studij;
 - n) učešće u radu komisija vezanih za realizaciju prvog i drugog ciklusa studija, odnosno

integrisanom studiju na visokoškolskoj ustanovi;

- o) obavljanje i drugih poslova nastavnika utvrđenih Zakonom, statutom i opći aktom visokoškolske ustanove.

(3) Poslovi pripreme i izvođenja vježbi u okviru 40-satne radne sedmice na prvom i drugom ciklusu studija, odnosno integrisanom studiju prvog i drugog ciklusa za saradnika obuhvataju:

- a) organizacija i realizacija vježbi na prvom i drugom ciklusu studija, odnosno integrisanom studiju;
- b) priprema i realizacija različitih oblika provjere znanja;
- c) redovne konsultacije sa studentima;
- d) rad na izradi i osavremenjavanju studijskih programa;
- e) aktivnosti na unapređenju digitalnih nastavnih metoda i e-učenja;
- f) saradnja sa studentima u toku realizacije svih oblika nastave;
- g) učešće u različitim programima stručnog obrazovanja i usavršavanja;
- h) učešće u radu katedre, odsjeka i vijeća, te drugih stručnih organa članice;
- i) učešće u radu komisija vezanih za realizaciju prvog i drugog ciklusa studija, odnosno integrisanom studiju prvog i drugog ciklusa na visokoškolskoj ustanovi;
- j) vođenje evidencija o prisustvu, realizovanim nastavnim aktivnostima, kontinuiranim provjerama znanja, ostvarenim bodovima i drugim elementima vrednovanja studentskih aktivnosti;
- k) obavljanje i drugih poslova nastavnika utvrđenih Zakonom, statutom i opći aktom visokoškolske ustanove.

(4) U okviru naučnoistraživačkog/umjetničkoistraživačkog rada koji je u okviru 40-satne radne sedmice zastupljen sa 20 sati, nastavnici i saradnici zaposleni na visokoškolskoj ustanovi obavezni su aktivno se baviti naučnoistraživačkim i umjetničkim radom, koji posebno podrazumijeva:

- a) pripremanje, publikovanje i izlaganje naučnih, stručnih umjetničkih radova, saopštenja i izvještaja u naučnim i stručnim časopisima, na domaćim i međunarodnim naučnim i stručnim skupovima;
- b) pisanje i publikovanje knjiga, monografija, udžbenika, zbirki zadataka, praktikuma, kataloga, priručnika i drugih materijala za potrebe studenta, te vezanih za realizaciju i podizanju kvalitete prvog i drugog ciklusa studija, odnosno integrisanog studija prvog i drugog ciklusa;
- c) pripremu i apliciranje na domaće i međunarodne naučne i stručne projekte;
- d) praćenje domaće i strane literature;
- e) stvaranje i javno predstavljanje umjetničkih djela;
- f) stalno stručno i naučno usavršavanje;
- g) razvijanje laboratorija, kao i projektovanje laboratorijskih instalacija i uređaja;
- h) aktivnosti na kreiranju različitih oblika intelektualnog vlasništva u skladu na naučnoistraživačkim i umjetničkoistraživačkim oblastima;
- i) aktivnosti koje doprinose razvoju nauke i umjetnosti na visokoškolskoj ustanovi i široj društvenoj zajednici.

(5) Nastavnici i saradnici su dužni učestvovati u programima stručnog i pedagoškog usavršavanja, uključujući međunarodne programe mobilnosti.

(6) Znanja do kojih nastavnici i saradnici dolaze sprovođenjem naučnoistraživačke i umjetničke djelatnosti uključuju se u nastavni proces.

(7) Zaduženje nastavnika i saradnika u okviru 40-satne radne sedmice, a u skladu sa Zakonom, obuhvata i rad na realizaciji „treće misije“ visokog obrazovanja koja podrazumijeva:

- a) transfer tehnologija, znanja i inovacija;

- b) društvenu uključenost i inkluziju, kroz stvaranje socijalnih inovacija i učešća u različitim vrstama civilnih inicijativa;
 - c) kulturnu i uključenost u procese odlučivanja i donošenja različitih javnih politika,
 - d) podizanje nivoa pristupačnosti i aplikabilnosti znanja kako bi različite interesne grupe mogle da ga koriste za poboljšanje kvaliteta života svih, a kroz smanjenje negativnog uticaja na okoliš i jačanje održivosti.
- (8) Visokoškolska ustanova može utvrditi i druge obaveze i zaduženja nastavnika i saradnika u okviru 40-satne radne sedmice, što se preciznije utvrđuje statutom i/ili općim aktom visokoškolske ustanove.

Član 13.

(Optimalno opterećenje nastavnika i saradnika)

- (1) Optimalno opterećenje nastavnika i saradnika na godišnjem nivou predstavlja jedinstveni normativni okvir na području Kantona Sarajevo i primjenjuje se na sve visokoškolske ustanove, bez obzira na osnivača.
- (2) Optimalno opterećenje nastavnika na svim visokoškolskim ustavama kreće se u rasponu od 4 do 6 sati u okviru 40-satne radne sedmice, odnosno 120 – 180 sati na godišnjem nivou.
- (3) Optimalno opterećenje saradnika na svim visokoškolskim ustanovama kreće se u rasponu od 10 do 12 sati u okviru 40-satne radne sedmice, odnosno 300 – 360 sati na godišnjem nivou.
- (4) Optimalno opterećenje na osnovu kojeg se obračunava osnovna plata nastavnika i saradnika utvrđuje se kolektivnim ugovorom za javne visokoškolske ustanove, a statutom ili drugim općim aktom za ostale visokoškolske ustanove.
- (5) Visokoškolska ustanova, odnosno rukovodioci članica visokoškolske ustanove, obavezni su osigurati da svi članovi akademskog osoblja sudjeluju u realizaciji nastavnog procesa i to u obimu nastavnog opterećenja koje značajno ne prelaze optimalnu normu, vodeći računa o ravnomjernoj raspodjeli nastavnog opterećenja na raspoloživi nastavni kadar odsjeka/katedre i odgovarajuće naučne grane.
- (6) U optimalno opterećenje nastavnika i saradnika uračunavaju se i nastavni sati predviđeni u planu i programu studija na daljinu, vanrednog studija i dualnog studija u punom fondu sati.
- (7) Zbog specifičnosti nastave koja uključuje i individualnu nastavu, optimalno opterećenje nastavnika i saradnika na umjetničkim akademijama definiše se uzimajući u obzir broj studenata i karakteristike samog predmeta, te se utvrđuje od strane vijeća članice prije početka studijske godine.
- (8) Član akademskog osoblja u okviru grupacije medicinskih nauka može sudjelovati u realizaciji specijalizacija i subspecijalizacija u skladu sa posebnim zakonskim i podzakonskim propisima, ali se taj angažman ne može uračunavati u nastavnu normu utvrđenu ovim Normativima i standardima. Angažman akademskog osoblja u realizaciji specijalizacija i subspecijalizacija preciznije se uređuje statutom i općim aktom visokoškolske ustanove.
- (9) Akademsko osoblje grupacije medicinskih nauka može pružati zdravstvene usluge u skladu sa zakonskim i podzakonskim propisima kojima se reguliše predmetno pitanje.
- (10) U cilju razvoja i promocije akademske mobilnosti, podizanja kvalitete nastavnog procesa te internacionalizacije visokog obrazovanja visokoškolska ustanova može u realizaciji nastavnog procesa angažovati gostujuće profesore i stručnjake iz prakse, što se preciznije utvrđuje statutom i općim aktom visokoškolske ustanove.
- (11) Ostala pitanja nastavnog opterećenja nastavnika i saradnika preciznije se uređuju statutom i/ili općim aktom visokoškolske ustanove.

Član 14.

(Optimalno opterećenje nastavnika i saradnika u javnim visokoškolskim ustanovama)

- (1) Nastavnik/saradnik u javnim visokoškolskim ustanovama u principu ostvaruje optimalno nastavno opterećenje na matičnoj članici visokoškolske ustanove u skladu sa odredbama zaključenog ugovora o radu.

- (2) U optimalno opterećenje nastavnika i saradnika uračunavaju se i nastavni sati konsultativne nastave do punog fonda sati predavanja.
- (3) Ukoliko nastavnik nema puni fond sati predavanja (uključujući i sate seminara) utvrđen kolektivnim ugovorom, nastavnik je obavezan izvoditi vježbe na matičnoj članici, odnosno predavanja na drugim članicama u okviru javne visokoškolske ustanove.
- (4) Ukoliko saradnik nema puni fond sati vježbi utvrđen kolektivnim ugovorom, saradnik je obavezan izvoditi vježbe na matičnoj članici iz srodne naučne grane, odnosno vježbe na drugim članicama u okviru javne visokoškolske ustanove.
- (5) Optimalno opterećenje nastavnika i saradnika uposlenika nastavnih baza, koje u skladu sa zakonom i statutom visokoškolske ustanove imaju priznat status nastavne baze, utvrđuje se kolektivnim ugovorom, ugovorom koji zaključuju visokoškolska ustanova i nastavna baza i ostalim općim aktima.
- (6) U opterećenje nastavnika i saradnika na godišnjem nivou za koje se obračunava i isplaćuje osnovna plata, u okviru 40-satne radne sedmice, ne ulazi rad na realizaciji: domaćih i međunarodnih projekata; nastavno-naučnog procesa na trećem ciklusu; nastavno-naučnog procesa na stručnom, specijalističkom, interdisciplinarnom, multidisciplinarnom i transdisciplinarnom studiju koji se u okviru visokoškolske ustanove realizuju samostalno ili sa drugom domaćom ili stranom visokoškolskom ustanovom, institucijom ili poslovnim subjektom; pripreme nastave; ljetnih/zimskih škola; različitih oblika necikličnog i cjeloživotnog obrazovanja; kao ni rad na pružanju intelektualnih, stručnih i drugih usluga.
- (7) Optimalno opterećenje za rektora visokoškolske ustanove, uz ostale obaveze u okviru 40-satne radne sedmice, smatra se opterećenje do 40% od utvrđene nastavne norme. Optimalno opterećenje za prorektore visokoškolske ustanove, dekanе, odnosno rukovodioce članica visokoškolske ustanove, direktore visoke škole, uz ostale obaveze u okviru 40-satne radne sedmice, smatra se opterećenje do 50% od utvrđene nastavne norme, dok se optimalno opterećenje za prodekane članica, uz ostale obaveze u okviru 40-satne radne sedmice, smatra opterećenje do 60% od utvrđene nastavne norme.
- (8) Zaposlenik koji je zasnovao radni odnos sa nepunim radnim vremenom ostvaruje pravo na plaću srazmjerno procentu radnog vremena na koje je zaključio ugovor o radu, neovisno od utvrđenog optimalnog opterećenja utvrđenog ovim Normativima i standardima, odnosno kolektivnim ugovorom za javne visokoškolske ustanove i zaduženjima utvrđenim planom pokrivenosti nastave.
- (9) Za nastavnike i saradnike zaposlene u zdravstvenim ustanovama, kojima je priznat status nastavne baze, a koji sa visokoškolskom ustanovom imaju zaključen ugovor o radu sa nepunim radnim vremenom, obim nastavnog angažmana, način obračuna i isplate plaće/naknade za realizaciju nastave uređuje se kolektivnim ugovorom, ugovorom između visokoškolske ustanove i nastavne baze, planom pokrivenosti nastave i općim aktima visokoškolske ustanove.

Član 15.

(Rad preko optimalne nastavne norme na privatnim visokoškolskim ustanovama)

- (1) Akademsko osoblje na visokoškolskim ustanovama može, u skladu sa potrebama izvođenja nastave, obavljati nastavu i preko optimalne norme propisane u članu 13. ovih Normativa i standarda.
- (2) Rad preko optimalne nastavne norme uređuje se općim aktom i planom pokrivenosti nastave i finansijskim mogućnostima visokoškolske ustanove.

Član 16.

(Rad preko optimalne nastavne norme u javnim visokoškolskim ustanovama)

- (1) U skladu sa kolektivnim ugovorom, akademsko osoblje i naučnoistraživačko/umjetničkoistraživačko osoblje u visokoškolskim ustanovama na prvom i drugom ciklusu studija, te integrisanom studiju prvog i drugog ciklusa, može ostvariti pravo na dodatak na osnovnu plaću za realizirani nastavni angažman koji prelazi optimalnu nastavnu normu akademskog osoblja u skladu sa planom pokrivenosti nastave, odnosno 40-satnu radnu sedmicu naučnoistraživačkog/umjetničkoistraživačkog osoblja.
- (2) Rad preko optimalne nastavne norme može se utvrditi pod uslovom da se pokrivenost nastave iz određene naučne/umjetničke grane, odnosno nastavnog predmeta, ne može prethodno osigurati angažmanom raspoloživog akademskog osoblja izabranog za tu naučnu/umjetničku granu, odnosno nastavni predmet u okviru članice visokoškolske ustanove.

- (3) Rad preko optimalne nastavne norme finansira se iz sredstava Budžeta Kantona Sarajevo do maksimalno 20% od iznosa neto plate člana akademskog osoblja. Isplata dodatka na platu za rad preko optimalne nastavne norme vrši se u skladu sa sredstvima predviđenim u Budžetu Kantona Sarajevo, kao i finansijskim mogućnostima i raspoloživim sredstvima članice visokoškolske ustanove.
- (4) Rukovodilac članice visokoškolske ustanove donosi odluku o utvrđivanju koeficijenta za rad preko optimalne nastavne norme, te izdaje rješenje o isplati rada preko optimalne norme kojim se utvrđuje vrijeme trajanja rada preko norme i način isplate uvećanja plaće za taj rad. Sastavni dio odluke o utvrđivanju koeficijenta za rad preko optimalne nastavne norme predstavlja detaljan pregled ukupnog pojedinačnog zaduženja nastavnika/saradnika za akademsku godinu.
- (5) Odluka o utvrđivanju koeficijenta za rad preko optimalne nastavne norme i rješenje o isplati rada preko optimalne norme priprema se semestralno vodeći, računa o finansijskim mogućnostima i raspoloživim sredstvima članice visokoškolske ustanove u okviru utvrđenog Budžeta Kantona Sarajevo.
- (6) Koeficijent za rad preko optimalne nastavne norme nastavnika utvrđuje na način da se sati predavanja preko godišnje optimalne nastavne norme utvrđene kolektivnim ugovorom dijele sa dvostrukom godišnjom optimalnom nastavnom normom nastavnika.
- (7) Koeficijent za rad preko optimalne nastavne norme saradnika utvrđuje na način da se sati vježbi preko godišnje optimalne nastavne norme utvrđene kolektivnim ugovorom dijele sa dvostrukom godišnjom optimalnom nastavnom normom saradnika.
- (8) Nastavniku koji ima nastavnu normu utvrđenu kolektivnim ugovorom, a izvodi i vježbe, može se za izvođenje vježbi isplatiti maksimalno do 10% neto plate u odnosu zvanje u koje je biran, s tim da se dva sata vježbi računaju kao jedan sat predavanja.
- (9) Nastavniku koji ima nastavnu normu utvrđenu kolektivnim ugovorom, a izvodi konsultativnu nastavu, može se za izvođenje konsultativne nastave isplatiti maksimalno do 5% neto plate za zvanje u koje je biran, s tim da se dva sata konsultativne nastave računaju kao jedan sat predavanja.
- (10) Ukoliko lica iz člana 14. stav (7) ovih Normativa i standarda, iz objektivnih okolnosti vezanih za realizaciju nastavnog plana i programa, imaju opterećenje preko utvrđenog gornjeg praga iz istog stava, koeficijent za rad preko optimalne norme se obračunava na način utvrđen stavovima (6) i (8) ovog člana, pri čemu se uzimaju sati koji se izvode preko gornjeg praga utvrđenog opterećenja.
- (11) Nastavnik i saradnik koji su zasnovali radni odnos sa nepunim radnim vremenom ne mogu ostvarivati dodatak na platu na osnovu rada preko optimalne nastavne norme utvrđene kolektivnim ugovorom i ovim Normativima i standardima.
- (12) Dodatak na platu za rad preko optimalne nastavne norme isplaćuje se akademskom osoblju mjesečno u skladu sa metodologijom obračuna plata za nastavnike i saradnike utvrđenom općim aktom visokoškolske ustanove.
- (13) Član akademskog i naučnoistraživačkog/umjetničkoistraživačkog osoblja može sudjelovati u realizaciji nastavnih aktivnosti na drugoj članici unutar visokoškolske ustanove.
- (14) Nastavno opterećenje za osoblje članica koje učestvuje u realizaciji nastavnih aktivnosti na drugim članicama visokoškolske ustanove utvrđuje se pojedinačnim rješenjem koji obavezno potpisuje dekan/direktor matične članice i dekan članice na kojoj se izvodi nastava.
- (15) Isplata naknade za akademsko i naučnoistraživačko/umjetničkoistraživačko osoblje članica koje učestvuje u realizaciji nastavnih aktivnosti na drugim članicama visokoškolske ustanove vrši se iz raspoloživih sredstava članice na kojoj se izvodi nastava, na način da se za nastavu na prvom i drugom ciklusu studija, te integrisanom studiju prvog i drugog ciklusa isplata vrši iz sredstava Budžeta Kantona Sarajevo u skladu sa metodologijama utvrđenim općim aktom visokoškolske ustanove, vodeći računa o ekvivalentnim akademskim zvanjima za naučnoistraživačko/umjetničkoistraživačko osoblje definisanim zakonom kojim se uređuje naučnoistraživačka djelatnost.
- (16) Akademsko osoblje ostvaruje pravo na naknadu za rad u realizaciji nastavnih aktivnosti na drugoj članici, samo ako brojem sati na matičnoj članici dostigne optimalnu nastavnu normu utvrđenu kolektivnim ugovorom.
- (17) Akademsko osoblje, koje iz objektivnih okolnosti ne može ostvariti optimalnu nastavnu normu na matičnoj članici, ostvaruje pravo na naknadu za rad u realizaciji nastavnih aktivnosti na drugoj članici, tek nakon što brojem sati na visokoškolskoj ustanovi dostigne optimalnu nastavnu normu.

Član 17.

(Zaduženje naučnoistraživačkog/umjetničkoistraživačkog osoblja)

- (1) Osnovno zaduženje naučnoistraživačkog/umjetničkoistraživačkog osoblja u okviru 40-satne radne sedmice je naučnoistraživački/umjetničkoistraživački rad, što se preciznije uređuje statutom i općim aktom visokoškolske ustanove, odnosno kolektivnim ugovorom za javne visokoškolske ustanove.
- (2) U okviru naučnoistraživačkog/umjetničkoistraživačkog rada, koji je u okviru 40-satne radne sedmice zastupljen sa 40 sati, naučnoistraživačko/umjetničkoistraživačko osoblje zaposleno na visokoškolskoj ustanovi obavezno se aktivno bavi naučnoistraživačkim i umjetničkim radom, koji posebno podrazumijeva:
 - a) pripremanje, publikovanje i izlaganje naučnih, stručnih umjetničkih radova, saopštenja i izvještaja u naučnim i stručnim časopisima, na domaćim i međunarodnim naučnim i stručnim skupovima;
 - b) pisanje i publikovanje knjiga, monografija, udžbenika, zbirki zadataka, praktikuma, kataloga, priručnika i drugih materijala za potrebe studenta, te vezanih za realizaciju i podizanju kvalitete prvog i drugog ciklusa studija, odnosno integrisanom studiju prvog i drugog ciklusa;
 - c) praćenje domaće i strane literature;
 - d) stvaranje i javno predstavljanje umjetničkih djela;
 - e) stalno stručno i naučno usavršavanje;
 - f) razvijanje laboratorija, kao i projektovanje laboratorijskih instalacija i uređaja;
 - g) priprema i apliciranje na domaće i međunarodne naučne i stručne projekte;
 - h) razvoj patenata i drugih oblika intelektualnog vlasništva;
 - i) aktivnosti koje doprinose razvoju nauke i umjetnosti na visokoškolskoj ustanovi i široj društvenoj zajednici.
- (3) Naučnoistraživačko/umjetničkoistraživačko osoblje u skladu sa zakonom i statutom može biti angažovano u realizaciji svih oblika nastave na prvom, drugom i trećem ciklusu studija, odnosno integrisanom studiju prvog i drugog ciklusa, a angažman u nastavi ne ulazi u 40-satnu radnu sedmicu.

Član 18.

(Stručno osoblje u nastavi i istraživačkom radu)

- (1) Pomoć u realizaciji praktičnog dijela nastave i istraživačkog rada pruža stručno osoblje kojeg čine: laboranti i viši laboranti, lektori, bibliotekari, metodičari, korepetitori, umjetnički saradnici, štimeri, medicinske i stomatološke sestre, tehničari, stručni saradnici za šumarstvo i hortikulturu, stručnjaci i eksperti iz prakse, te drugo stručno osoblje koje učestvuje u realizaciji nastavnog i istraživačkog procesa na visokoškolskoj ustanovi shodno Zakonu, u zavisnosti od vrste i karaktera studija, odnosno djelatnosti visokoškolske ustanove/članice, što se preciznije uređuje statutom visokoškolske ustanove.
- (2) Broj stručnog osoblja u nastavi i istraživačkom radu iz stava (1) ovog člana visokoškolska ustanova/članica određuje u zavisnosti od broja studenata, odnosno broja nastavnih grupa za određenu vrstu studija, kao i predviđenog fonda sati praktičnog dijela nastave.
- (3) U toku trajanja nastavnog procesa stručno osoblje obavlja poslove u pripremi i realizaciji nastavnog i istraživačkog procesa na visokoškolskoj ustanovi, a u periodima akademske godine u kojima nema aktivnog izvođenja nastave i istraživačkog rada obavlja radne aktivnosti po nalogu rukovodioca matične članice.

Član 19.

(Internacionalizacija i mobilnost)

- (1) Internacionalizacija visokog obrazovanja podrazumijeva planirano uključivanje visokoškolskih ustanova Kantona Sarajevo u evropski i globalni akademski prostor kroz saradnju, razmjenu i zajedničke programe studiranja, istraživanja i inovacija.
- (2) Visokoškolska ustanova dužna je usvojiti i provoditi strategiju internacionalizacije koja obuhvata:
 - a) međunarodnu mobilnost nastavnika, saradnika i studenata;

- b) razvoj zajedničkih (joint/double degree) studijskih programa;
 - c) međunarodne istraživačke i razvojne projekte;
 - d) nastavu na stranom jeziku i digitalnu mobilnost (virtual exchange);
 - e) učešće u evropskim mrežama kvaliteta i akreditacije (ENQA, EQAR, EUA).
- (3) Mobilnost studenata i nastavnog osoblja predstavlja integralni dio kvaliteta studija i vrednuje se u procesu institucionalne evaluacije.
- (4) Visokoškolske ustanove dužne su osigurati akademsko priznavanje perioda studiranja i rada ostvarenih u inostranstvu, u skladu s pravilima EHEA i Lisabonske konvencije.
- (5) Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i Kantona Sarajevo i visokoškolske ustanove zajednički podstiču učešće u programima Erasmus+, Horizon Europe i drugim međunarodnim projektima, kao i osnivanje zajedničkih istraživačkih centara i mreža.

POGLAVLJE V – Nenastavno osoblje

Član 20.

(Broj i struktura nenastavnog osoblja)

- (1) Nenastavno osoblje su osobe zaposlene u visokoškolskoj ustanovi, koje nije neposredno uključeno u realizaciju nastavnog procesa. Nenastavno osoblje uključuje osoblje neophodno za obavljanje stručnih, administrativno-tehničkih, računovodstveno-finansijskih, pravnih, savjetničkih, bibliotečkih, te drugih opštih i tehničkih poslova.
- (2) Broj radnika iz stava (1) ovog člana utvrđuje se u skladu sa potrebama visokoškolske ustanove/članice maksimalno do 35 % od ukupnog broja osoblja u radnom odnosu sa punim radnim vremenom na visokoškolskoj ustanovi/članici, uključujući i akademsko osoblje nastavnih baza, te eksperte/stručnjake iz prakse angažovane u skladu sa planom pokrivenosti nastave.
- (3) Broj radnika u rektoratu i pratećim zajedničkim službama, kao i posebnoj članici/jedinici/uredu visokoškolske ustanove, nije ograničen brojem iz stava (2) ovog člana i utvrđuje u skladu sa potrebama visokoškolske ustanove, što se preciznije uređuje općim aktom visokoškolske ustanove.

Član 21.

(Studentske službe)

- (1) Broj zaposlenika u studentskim službama utvrđuje se na bazi upisanih studenata na: prvom i drugom ciklusu studija, odnosno integrisanom studiju prvog i drugog ciklusa; trećem ciklusu studija; stručnom, specijalističkom, interdisciplinarnom, multidisciplinarnom i transdisciplinarnom studiju koji se u okviru visokoškolske ustanove realizuju sa drugom domaćom ili stranom visokoškolskom ustanovom, institucijom ili poslovnim subjektom; te pripremnoj nastavi; ljetnim/zimskim školama; kao i različitim oblicima necikličnog i cjeloživotnog obrazovanja i to:

Broj studenata	Broj ostalih zaposlenika u studentskoj službi uključujući šefa/rukovodioca službe
do 350 studenata	1
od 351 do 800 studenata	2
od 801 do 1.300 studenata	3
više od 1.300 studenata	4

- (2) Dodatni prijem u radni odnos zaposlenika u odnosu na brojeve naznačene u tabeli iz stava (1) ovog člana vrši se tako što se za svakih narednih 500 studenata vrši prijem jednog zaposlenika.
- (3) Članice visokoškolske ustanove u skladu sa specifičnim potrebama trećeg ciklusa studija; stručnog, specijalističkog, interdisciplinarnog, multidisciplinarnog i transdisciplinarnog studija koji se u okviru

visokoškolske ustanove realizuju sa drugom domaćom ili stranom visokoškolskom ustanovom, institucijom ili poslovnim subjektom; te pripreme nastave, ljetnih/zimskih škola, kao i različitih oblika necikličnog i cjeloživotnog obrazovanja, a koji podrazumijeva rad u dvije smjene, te rad vikendima i u vrijeme godišnjih odmora, mogu imati i veći broj radnika naznačene u tabeli iz stava (1) ovog člana, što se preciznije uređuje općim aktom visokoškolske ustanove i članice.

Član 22. **(Bibliotečko osoblje)**

- (1) Stručne poslove u bibliotekama visokoškolskih ustanova/članica obavljaju bibliotekari koji imaju odgovarajuće visoko obrazovanje i ispunjavaju uvjete propisane zakonom kojim se uređuje bibliotečka djelatnost.
- (2) Administrativno-tehničke poslove u bibliotekama visokoškolskih ustanova/članica obavljaju knjižničari tj. zaposlenici sa srednjom stručnom spremom (SSS).
- (3) Broj bibliotekara i knjižničara utvrđuje se na bazi broja upisanih studenata na: prvom i drugom ciklusu studija, odnosno integrisanom studiju prvog i drugog ciklusa; trećem ciklusu studija; stručnom, specijalističkom, interdisciplinarnom, multidisciplinarnom i transdisciplinarnom studiju koji se u okviru visokoškolske ustanove realizuju sa drugom domaćom ili stranom visokoškolskom ustanovom, institucijom ili poslovnim subjektom te pripreme nastave; ljetnim/zimskim školama, kao i različitim oblicima necikličnog i cjeloživotnog obrazovanja; nastavnog, naučnog i stručnog osoblja; te vanjskih korisnika kao punopravnih korisnika biblioteke prema sljedećoj tabeli:

Broj korisnika	Broj bibliotekara	Broj knjižničara i ostalih zaposlenika u biblioteci
do 500 korisnika	1	
od 500 do 1.000 korisnika	1	1
od 1.000 do 1.500 korisnika	2	1
više od 1.500 korisnika	2	2

- (4) Precizan broj bibliotečkog osoblja sistematizira se na visokoškolskim ustanovama/članicama uzimajući u obzir: obim bibliotečke građe, elektronske informacijske izvore, broj korisnika, organizaciju rada biblioteke i druge specifičnosti ustanove.
- (5) Precizan broj bibliotečkog osoblja sistematizira se na onim visokoškolskim ustanovama koje imaju više od 1500 korisnika i čije biblioteke broje više od 40.000 knjižnih jedinica, na način da se za svakih 500 dodatnih korisnika sistematizira po jedan knjižničar, a na svakih 20.000 jedinica preko 40.000 sistematizira po jedan bibliotekar.
- (6) Članice visokoškolske ustanove iz grupacije humanističkih nauka, u skladu sa specifičnim potrebama, mogu imati i veći broj radnika naznačenih u tabeli iz stava (1) ovog člana, što se preciznije uređuje općim aktom visokoškolske ustanove i članice.

Član 23. **(Ostalo osoblje)**

- (1) Visokoškolske ustanove/članice, a u skladu sa specifičnim nastavnim, umjetničkim i istraživačkim zahtjevima, trebaju osigurati angažman IKT osoblja i to:
 - a) do 200 računara, najmanje jedan izvršilac;
 - b) do 300 računara, najmanje dva izvršioca;
 - c) preko 300 računara, tri i više izvršilaca u zavisnosti od složenosti i specifičnosti poslova koji se izvršavaju.
- (2) IKT osoblje visokoškolske ustanove/članice mora posjedovati znanja za upravljanje: relevantnim IKT servisima, internet stranicama, LMS rješenjima, e-mail servisima, kolaboracijskim rješenjima, video konferencijskim sistemima, multimedijalnim sadržajima, korisnicima, te podršku osoblju u svakodnevnom

radu.

- (3) Broj radnika na održavanju higijene objekata i opreme, kao i broj pomoćnog osoblja, nije utvrđen brojem iz stava (1) ovog člana i utvrđuje se na osnovu ukupne tlocrtne površine članice tako što se normira površina za čišćenje po jednom izvršiocu kako slijedi:

Grupacija	Norma po jednom radniku (m ² tlocrtne površine)
Članice iz grupacije umjetnosti	500 m ²
Članice na kojima je više od 50% eksperimentalnih i laboratorijskih vježbi	700 m ²
Ostale članice visokoškolske ustanove	900 m ²

- (4) Visokoškolske ustanove, a u skladu sa specifičnom organizacijom i posebnim zahtjevima prostora ustanove, mogu imati manji ili veći broj radnika naznačenih u tabeli iz stava (1) ovog člana, što se preciznije uređuje općim aktom visokoškolske ustanove.
- (5) Kod visokoškolskih ustanova koje raspolažu specijaliziranom nastavnom, naučnoistraživačkom/umjetničkoistraživačkom ili stručnom infrastrukturuom, broj izvršilaca na poslovima održavanja higijene može biti veći od normativa iz stava (3) ovog člana, na osnovu obrazloženog prijedloga članice i uz saglasnost visokoškolske ustanove.

DIO TREĆI - INFRASTRUKTURNI STANDARDI I NORMATIVI

POGLAVLJE I - Prostorni kapaciteti

Član 24.

(Struktura prostornih kapaciteta)

- (1) Prostori visokoškolske ustanove trebaju biti u funkciji namjene za koju je ustanova osnovana, te u skladu sa specifičnostima studijskih programa koje realizuje.
- (2) Struktura i organizacija radnog prostora treba zadovoljavati uslove i potrebe za odvijanje nastavno-naučnog i umjetničkog rada, a u skladu sa utvrđenim potrebama studijskih programa, te naučnoistraživačkog i umjetničkoistraživačkog rada visokoškolske ustanove.
- (3) Visokoškolska ustanova obezbjeđuje adekvatne prostorije koje kapacitetom, veličinom i opremom, definisanom nastavnim programima, odgovaraju specifičnostima studijskih programa koji se realizuju na ustanovi, kao i potrebama studenata, a koji obuhvataju:
- učionički, amfiteatarski i drugi prostor za izvođenje nastave: laboratorije, računarske učionice, prostore za praktični rad i dodatne prostore u skladu sa specifičnostima naučnih oblasti;
 - bibliotečki prostor i čitaonice;
 - prostor za kolektivni i individualni rad studenata umjetnosti (vježbaonice, klase, sale za izvođenje uključujući salu za hor i orkestar);
 - kabinete za akademsko osoblje u radnom odnosu;
 - prostorije za vanjske saradnike;
 - prostorije za rad tijela visokoškolske ustanove;
 - prostorije za rad studentskog predstavničkog tijela;
 - kabinete i prostore za administrativne službe;
 - ostale zajedničke i višenamjenske prostore kao što su: sale za sastanke, higijensko-sanitarni prostori, sale za prijem posjetilaca, hodnici, skladišta, ostave, arhiva, liftovi, stepeništa i drugo.
- (4) Visokoškolska ustanova treba posjedovati adekvatnu laboratorijsku i drugu opremu za izvođenje nastave i naučnoistraživačkog/umjetničkoistraživačkog rada u skladu sa specifičnostima, zahtjevima i ishodima učenja koji su definisani u studijskom programu.

- (5) Prostorni kapaciteti za umjetničke akademije uključuju i vježbaonice, klase, dvorane i scene.
- (6) Adekvatnost prostora za izvođenje djelatnosti visokog obrazovanja utvrđuje se u zakonom propisanoj proceduri.

Član 25.

(Optimalna površina prostornih kapaciteta)

- (1) U cilju zadovoljavanja osnovnih pedagoških standarda, utvrđuje se optimalna površina ukupnog prostora po jednom studentu, pri čemu struktura prostora mora zadovoljavati osnovne preduoslove za odvijanje naučno-nastavnog procesa, ali i druge životne uslove u pogledu kvadrature, kubature, svjetlosti, funkcionalnosti, temperature, bezbjednosti i slično.
- (2) Optimalna površina po jednom studentu za odgovarajuću oblast studija utvrđuje se kako slijedi:

Rb.	Oblast	Optimalna površina po jednom studentu
1.	Umjetnost	25-30 m ²
2.	Medicinske nauke	17 m ²
3.	Tehničke nauke	15 m ²
4.	Prirodno-matematičke i biotehničke nauke	
	a) matematika	8 m ²
	b) teorijska fizika i geografija	10 m ²
	c) hemija, biologija, eksperimentalna fizika i informatika	12 m ²
	d) biotehničke nauke	15 m ²
5.	Humanističke nauke	7 m ²
6.	Društvene nauke	7 m ²

- (3) Minimalna površina po jednom studentu za pojedine oblasti studija ne može biti manja od 75% od površine utvrđene kao optimalne u tabeli iz stava (2) ovog člana.
- (4) Prilikom utvrđivanja ispunjenosti prostornih uslova za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja ne uzimaju se u obzir absolventi i studenti koji prema Zakonu nisu obavezni prisustvovati nastavi.
- (5) Ukoliko je elaboratom/odlukom o osnivanju tako predviđeno, visokoškolska ustanova može imati naučnoistraživačke institute, centre i laboratorije koje koriste prostor i materijalno tehničke uslove postojeće članice visokoškolske ustanove, zajednički sa drugim članicama visokoškolske ustanove ili u okviru više članica visokoškolske ustanove.
- (6) Za postojeće visokoškolske ustanove moguća je fazna primjena povećanih prostornih standarda u naredne 3 godine. Novi prostorni standardi se primjenjuju za novoosnovane ustanove, nove članice i nove studijske programe.

POGLAVLJE II - Bibliotečki resursi

Član 26.
(Bibliotečka građa)

- (1) Biblioteka visokoškolske ustanove/članice vrstom i obimom bibliotečke građe obezbjeđuje neophodnu podršku nastavnom procesu, naučnoistraživačkom i umjetničkom radu iz oblasti iz kojih se izvode studijski programi.
- (2) Svaki student pri upisu u biblioteku treba dobiti upute za korištenje bibliotečkog fonda, informatičkih i tehničkih sredstava dostupnih u prostoru biblioteke i čitaonice.
- (3) Bibliotečka građa obuhvata svu štampanu, rukopisnu, audio-vizuelnu i digitalnu građu, koju u skladu sa vrstom studija, između ostalog, čine: knjige; časopisi; novine; videozapisi; audiozapisi; notni materijal; referentne zbirke, kartografski materijal; rječnici, priručnici, enciklopedije; disertacije; završni magistarski i diplomski radovi; fotografije; prospekti, katalozi, brošure; druga građa koja je neophodna za izvođenje nastave, naučnoistraživačkih i umjetničko-istraživačkih projekata.
- (4) Visokoškolska ustanova/članica je obavezna utvrđenu obaveznu literaturu posjedovati u svom bibliotečkom fondu u količini od minimalno za 10% prvi put upisanih studenata u datu godinu studija.
- (5) Visokoškolska ustanova obezbjeđuje pristup naučnim bazama referentnih stručnih i naučnih časopisa za cikluse studija, a po utvrđenom studijskom programu, te obezbjeđuje edukaciju korisnika za njihovo korištenje.
- (6) Visokoškolska ustanova/članica je obavezna osigurati pristup u magistarski radove i doktorske disertacije nastali na članici u prostoru biblioteke i dostupni su za uvid i korištenje.
- (7) Visokoškolska ustanova/članica je obavezna osigurati evidenciju o naučnoistraživačkim i umjetničko-istraživačkim radovima nastalim na članici.
- (8) Visokoškolska ustanova mora obezbjediti adekvatan čitaonički prostor, te u skladu sa mogućnostima i specifičnim potrebama i zahtjevima članice, prostor za grupni rada i individualno učenje.

Član 27.
(Bibliotečko-informacijski sistem)

- (1) U bibliotekama visokoškolskih ustanova/članice obrada bibliotečke građe vrši se u skladu sa međunarodnim standardima za bibliografski opis.
- (2) Biblioteka mora imati uspostavljenu elektronsku bazu/katalog cjelokupne bibliotečke građe, uključujući i radove nastale na ustanovi i arhivsku građu, te podatke o direktnom pristupu digitalnim bibliotekama i naučnim bazama podataka radi omogućavanja uvida korisnicima biblioteke u ukupan sadržaj sa kojim biblioteka raspolaže.
- (3) Biblioteke visokoškolskih ustanova/članice rade u standardnim bibliotečkim softverima, odnosno sistemima zasnovanim na univerzalnim mašinski čitljivim formatima za katalogizaciju (UNIMARC), kako bi mogle pružiti sve potrebne informacije o građi koju posjeduju i izvorima koji su im na drugi način dostupni te kako bi automatizirale sve aspekte svoga poslovanja.
- (4) Visokoškolska ustanova ima obavezu sklapati sporazume o akademskom partnerstvu za podršku realizaciji studija putem korištenja i razmjene bibliotečke građe, ali taj fond ne ulazi u ukupan fond bibliotečke građe.

POGLAVLJE III – Laboratorijski i informaciono-tehnički resursi

Član 28.
(Laboratorijski i informatičko-tehnički resursi)

- (1) Visokoškolska ustanova, u saradnji sa osnivačem, dužna je obezbjediti nastavna sredstva i ostala specijalizirana sredstva u skladu sa zahtjevima nastavnog plana i programa koji se u toj ustanovi realizira.
- (2) Nastavnim planom i programom obavezno se definišu neophodna nastavna sredstva, odnosno oprema

potrebna za realizaciju tog programa, a koja mogu uključivati: laboratorije, specijalizirane radionice, računare i računarske učinioce, uređaje za reprodukciju zvuka, uređaje za reprodukciju slike, kamere, instrumente i dr.

- (3) Prostori za studentsku laboratorijsku edukaciju moraju imati uvjete radnog mjesta za svakog studenta, te uključivati sva sredstva i mjere potrebne za zaštitu u laboratorijskom radu. Uvjeti u laboratorijskom radu moraju zadovoljavati kriterije laboratorijske prakse i međunarodnih laboratorijskih standarda.

Član 29.

(Računarske učionice, oprema i računarska mreža)

- (1) Visokoškolska ustanova treba da raspolaže sa sljedećom informatičkom opremom:
- a) najmanje jedna računarska učionica na svakih 300 upisanih studenata (računarske učionice treba da imaju od 10 do 20 računara i pristup internetu);
 - b) najmanje jedan računar na 300 studenata na pristupačnom mjestu u zgradi, pomoću kojeg studenti mogu obaviti osnovne radnje koje od njih svakodnevno zahtijeva nastavno-naučni proces (prijavljivanje ispita, informisanje s matične web stranice i dr.);
 - c) jedan računar u prostoriji studentskog predstavničkog tijela;
 - d) matična web-stranica je optimizirana za pristup sa mobilnih uređaja (mobitel, tablet i dr.).
- (2) Visokoškolska ustanova je obavezna osigurati resurse računarske učionice za sve studentske programe, odnosno predmete koji u okviru plana i programa zahtijevaju korištenje računara.
- (3) Visokoškolska ustanova je obavezna osigurati potrebnu računarsku opremu za nastavno i naučnoistraživačko/umjetničkoistraživačko osoblje osoblje, te nenastavno osoblje kojima djelokrug rada podrazumijeva korištenje računarske opreme.
- (4) Svi računari i računarska oprema čine računarsku infrastrukturu visokoškolske ustanove i trebaju biti uvezani u okviru jedinstvene lokalne mreže, te akademsku i istraživačku mrežu.

Član 30.

(Internet konekcija)

- (1) Visokoškolska ustanova ima obezbijedenu stalnu internet konekciju.
- (2) Računari u računarskim učionicama i prostorima za nastavno, naučnoistraživačko/umjetničkoistraživačko osoblje i nenastavno osoblje su umreženi i imaju pristup internetu.
- (3) Na visokoškolskoj ustanovi i članici koja ima zasebnu zgradu omogućen je pristup internetu sa redundantnim pristupnim tačkama shodno specifičnostima studentskog programa, laboratorija i objekta.
- (4) Širina opsega i propusnost mreže ovise od potrebe i tipu studentskih programa, zahtjevima specifičnih laboratorija kao i naučnoistraživačkog/umjetničkoistraživačkog rada na visokoškolskoj ustanovi. Visokoškolska ustanova je obaveza osigurati sistem monitoringa mrežnih performansi i mjerenju propusnosti kako bi se osigurao neometan rad, utvrđivanje prioriteta i dostupnost mrežnih resursa.

Član 31.

(Softver i sigurnosti informacionih resursa)

- (1) Visokoškolska ustanova u saradnji sa osnivačem osigurava da su na svim računarima instalirani licencirani softveri.
- (2) Visokoškolska ustanova obezbjeđuje adekvatnu tehničku i softversku zaštitu za računarsku opremu, kao i sigurnost svih podataka proisteklih iz njenog rada i poslovanja.
- (3) Visokoškolska ustanova je obavezna osigurati upravljanje, nadzor i adekvatan sistem sigurnosti lokalne mreže i mrežnih resursa, posebno informacionih sistema i elektronskih evidencija utvrđenih Zakonom.

- (4) Visokoškolska ustanova je obavezna donijeti opći akti kojim se definiraju pravila korištenja i pristupa računarskoj opremi, lokalnoj mrežni i mrežnim servisima, te informacionim sistemima i elektronskim evidencijama utvrđenih Zakonom.

POGLAVLJE IV - Pristupačnost

Član 32.

(Pristup osoba s invaliditetom)

- (1) Za osobe s invaliditetom visokoškolska ustanova je obavezna omogućiti nesmetan pristup objektu i kretanje po objektu gdje se izvodi nastava, uz zadovoljavanje ostalih uslova u skladu sa važećom zakonskom regulativom u toj oblasti.
- (2) Visokoškolska ustanova je obavezna osnovati centar/ured za podršku studentima, što se preciznije uređuje statutom i općim aktom visokoškolske ustanove.

Član 33.

(Osiguranje pristupačnosti)

- (1) Visokoškolska ustanova osigurava ostvarivanje prava na pristupačne informacije svim studentima, nastavnom, naučnoistraživačkom/umjetničkoistraživačko osoblje i nenastavnom osoblju, uključujući prijavne, upisne i druge obrasce namijenjene studentima i drugim osobama.
- (2) Visokoškolska ustanova, u saradnji sa osnivačem i u skladu sa raspoložim sredstvima, osigurava nastavnu literaturu i druge radne materijale u digitalnim i drugim formatima koji odgovaraju svim studentima uključujući studente s invaliditetom (zvučne knjige, knjige lagane za čitanje, knjige na Brailleovom pismu, video knjige s titlovima i/ili znakovnom jeziku i slično).
- (3) Visokoškolska ustanova omogućava studentima audiosnimanje nastavnih aktivnosti ukoliko postoji potreba za tim, uz pisanu saglasnost nastavnika i saradnika, te poštivanje etičkih standarda visokoškolske ustanove.
- (4) Visokoškolska ustanova, u saradnji sa osnivačem, osigurava asistivnu tehnologiju (uređaje, instrumente, kompjuterske programe i druge proizvode koji se koriste za povećanje, održavanje ili poboljšanje funkcionalnih sposobnosti i sudjelovanje u svakodnevnim aktivnostima) za potrebe studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja.
- (5) U skladu sa mogućostima, visokoškolska ustanova prepoznaje pravo i omogućava studentu, nastavnom i nenastavnom osoblju korištenje asistivne tehnologije u nastavnim, ispitnim i drugim aktivnostima, kao i tumača znakovnog jezika, asistenta u nastavi i personalnog asistenta, radi ostvarivanja jednakih mogućnosti za obrazovanje svih.
- (6) Visokoškolska ustanova kreira službene web stranice koje odgovaraju standardima kojima se osigurava pristupačnost sadržaja svim korisnicima.

DIO ČETVRTI - PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 34.

(Izmjena i dopuna)

Izmjene i dopune Normativa i standarda vrše se na isti način i po postupku koji važi za njihovo donošenje.

Član 35.

(Nadzor)

Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i Kantona Sarajevo vrši nadzor nad radom visokoškolskih ustanova koje imaju dozvolu za rad na području Kantona Sarajevo u skladu sa zakonom i ovim Normativima i standardima.

Član 36.

(Prestanak važenja ranijeg propisa)

Stupanjem na snagu ovih Normativa i standarda prestaju da važe Standardi i normativi za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na području Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 17/19).

